

Religion C - Stx

Undervisningsvejledning

September 2007

Vejledningen indeholder uddybende og forklarende kommentarer til læreplanens enkelte punkter. En række paradigmatiske eksempler på undervisningsforløb kan ikke længere findes i selve vejledningen, men er fortsat tilgængelige på religions side på

http://www.emu.dk/gym/fag/re/inspiration/paradigmatiske_eks/index.html

Vejledningen er et af ministeriets bidrag til faglig og pædagogisk fornyelse. Det er derfor hensigten, at den ændres forholdsvis hyppigt i takt med den faglige og den pædagogiske udvikling.

Citater fra læreplanen er anført i kursiv.

Indholdsfortegnelse	2
1.1 Identitet	1
1.2 Formål	2
2. FAGLIGE MÅL OG FAGLIGT INDHOLD	2
2.1 Faglige mål	2
2.2 Kernestof	3
2.3 Supplerende stof	4
3. TILRETTELÆGGELSE	5
3.1 Didaktiske principper	5
3.2 Arbejdsformer	6
4. EVALUERING	11
4.1 Løbende evaluering	11
4.2 Prøveformer	12
4.3 Bedømmelseskriterier	14
4.4 Karakterskalaen	14
5. PARADIGMATISKE EKSEMPLER PÅ UNDERVISNINGSFORLØB	15

1.1 Identitet

”Verdensreligionerne er centrale for faget religion, og af disse er kristendom obligatorisk.

På videnskabelig, ikke-konfessionel baggrund beskrives og forstås religionerne og deres centrale fænomener i forhold til individ, gruppe, samfund, kultur og natur.

Faget omfatter religionernes oprindelse, deres historiske udvikling, deres nutidige skikkelse og deres virkningshistorie. Fagets perspektiv er globalt. Religionernes rolle for europæisk og dansk idé-

historie og identitetsdannelse tillægges en særlig opmærksomhed. Der arbejdes primært med tekster. Desuden inddrages andet dokumentarisk materiale.”

Det er en selvfølge i den religionsfaglige tradition i gymnasiet, at der undervises på et religionsvidenskabeligt grundlag. Faget hører til i det humanistiske hovedområde, men har også betydelige berøringsflader til det samfundsvidenskabelige hovedområde. Det betyder, at der i undervisningen benyttes en række forskellige humanistiske og samfundsvidenskabelige metoder og tilgange. Opremsningen af rækken af dimensioner (individ, gruppe, samfund, kultur og natur) i religionerne og deres fænomener tilstræber at indkredse menneskets totale indfældethed i dets omverden. Det vil være uoverkommeligt at opnå en eksplicit behandling af alle disse størrelser ved gennemgangen af hver enkelt religion. I forskellige forløb vil man naturligt lægge vægten forskellige steder; ofte vil nogle af de nævnte dimensioner være dækket implicit, selv om de ikke direkte tematiseres. Undervisningen tilrettelægges ud fra en bevidsthed om religionernes rolle i dansk og europæisk sammenhæng. Samtidig sikrer det globale perspektiv, at der ikke bliver tale om en provinsiel behandling af religionerne. Religionernes virkningshistorie gør sig fx gældende i de spor, de sætter i kunst og kultur, i ikke-religiøs filosofi og i religionskritik; disse indgår derfor i faget.

1.2 Formål

”Gennem faget opnår eleverne viden om og forståelse af religioner. De får indsigt i sammenhæng og spændingsfelter inden for de enkelte religioner, mellem religionerne indbyrdes, og i forholdet mellem religion og samfund. Der opnås forståelse for egne og andres holdninger på baggrund af religiøse eller sekulære traditioner. Eleverne tilegner sig forudsætninger for at tage stilling til og agere i forhold til de udfordringer, som religioner udgør i en moderne national og global sammenhæng.”

2. Faglige mål og fagligt indhold

2.1 Faglige mål

”Eleverne skal kunne:

- redegøre for grundlæggende sider ved kristendommen, herunder dens formative, historiske og nutidige skikkelser*
- redegøre for væsentlige sider af yderligere to verdensreligioner, hvoraf den ene skal være islam*
- redegøre for religiøse fænomener som myte, grundfortælling, kosmologi, eskatologi, ritual, åbenbaring, lære og etik*
- anvende elementær religionsfaglig terminologi*
- karakterisere, analysere og perspektivere tekster og andet dokumentarisk materiale*
- fortolke og vurdere religiøse synspunkter og problemstillinger såvel ud fra en religiøs selvforståelse som ud fra sekulære, herunder religionskritiske, synsvinkler*
- formulere sig om væsentlige problemstillinger vedr. forholdet mellem religion og moderne samfund i en global kontekst*
- formulere sig om etiske problemstillinger.”*

De faglige mål er de overordnede retningslinjer for og krav til undervisningen. De er samtidig bedømmelseskriterierne til eksamen, hvorfor målene er styrende i forhold til undervisningens indhold. Det indebærer bl.a., at det meget vel kan være nødvendigt at inddrage stof, som ikke er nævnt under kernestoffet, for at opfylde de faglige mål.

På grund af kristendommens historiske og aktuelle status i den danske og europæiske kontekst tildeles den den grundigste behandling. Det er kun ved behandlingen af kristendommen, at der fordres et arbejde med både dens ”formative, historiske og nutidige skikkelser”. Ved behandlingen af øvrige religioner er målene mindre ambitiøse.

I kraft af islams betydning i såvel verdenssamfundet som dansk og europæisk kontekst udgør også denne religion en obligatorisk del af kernestoffet. Vedr. målene for gennemgangen af kristendommen, islam og yderligere en verdensreligion henvises der i øvrigt til vejledningens bemærkninger til læreplanens punkt 2.2 Kernestof.

Listen over religiøse fænomener skal ikke opfattes som udtømmende eller begrænsende, men som en opregning af en række centrale fænomener, som forekommer uomgængelige i beskæftigelsen med religioner.

Det skal præciseres, at målet selvsagt ikke er, at eleverne tilegner sig en professionel brug af religionsvidenskabelig metode og terminologi, men at de bliver i stand til at anvende et antal velvalgte centrale begreber.

Læreplanens formuleringer vedr. behandlingen af tekster og andet materiale (”karakterisere, analysere og perspektivere”) skal ikke opfattes begrænsende, men som en indkredsning af almindelig faglig metode. At karakterisere betyder at bestemme særpræget ved den konkrete tekst. At analysere er at foretage en opløsning af teksten i dens bestanddele og at fortolke den, dvs. gøre rede for dens betydningsindhold. At perspektivere er at betragte teksten fra andre synsvinkler, fx komparativt i forhold til andre religioner. Hvis der er tale om andet materiale end tekst, er forholdet principielt det samme.

I behandlingen af stoffet er der en vekselvirkning mellem udefra- og indefra-synsvinkler.

Forholdet mellem religion og moderne samfund har mange aspekter, fx sociale, politiske, økologiske. Ikke alle aspekter kan dækkes i undervisningen i den enkelte klasse; her vil det konkrete valg af tekster og emner være afgørende.

Ethiske problemstillinger behandles ikke nødvendigvis i særskilte forløb, men er også en integreret del af arbejdet med de enkelte religioner eller emner. I fagets deltagelse i AT-forløb vil det endvidere være nærliggende at inddrage etiske emner.

2.2 Kernestof

”Kernestoffet er:

– kristendommen set i globalt perspektiv, navnlig i dens europæiske og danske fremtræden; i arbejdet indgår tekster fra Det Gamle og Det Nye Testamente, tekster fra nedslag i kristendommens historie samt nutidige tekster

– islam set i globalt perspektiv under inddragelse af dens europæiske og danske kontekst; i arbejdet indgår tekster fra Koranen samt nutidige tekster

– en verdensreligion (buddhisme, hinduisme eller jødedom)

– religionernes centrale fænomener og religionsfaglig terminologi og metode.”

Fra Det Gamle Testamente må der udvælges ganske få centrale tekster, fx skabelses- og syndefaldsmyterne og tekster vedr. pagtstanken og messiasforventningerne. Formålet er, at det kommer

til at stå klart for eleverne, hvordan der er både kontinuitet og et spændingsforhold mellem Det Gamle Testamente og jødedommen på den ene side og Det Nye Testamente og kristendommen på den anden. Det søges tydeliggjort, hvordan grundtanker i GT og den antikke jødedom nytolkes i NT.

Med kristendommens ”formative” skikkelse tænkes netop på dens udtryk i Det Nye Testamente, hvorfra det vil være naturligt at læse tekster fra evangelierne og eventuelt de paulinske skrifter. Fortrolighed med den bibelske fortælling, sådan som den foreligger i både GT og NT, er en vigtig forudsætning for undervisningen i kristendom.

Kristendommens historie kan kun gennemgås summarisk på grundlag af fremstillinger og med få nedslag i vigtige forfatterskaber og historiske perioder, eksempelvis Augustin, Frans af Assisi, reformationen, vækkelserne i 19. århundrede. Det historiske stof må imidlertid ikke stå i vejen for, at kristendommen behandles som en nutidig og levende religion. Det skal på én gang sikres, at eleverne får en forståelse af kristendommen, som den udfolder sig i dansk og europæisk kontekst, og at de ser den – som de øvrige religioner – i et globalt perspektiv.

Kendskabet til islams grundlag sikres bl.a. gennem læsning af nogle få centrale tekster fra Koranen. Hadith-tekster kan ligeledes inddrages. Det er vigtigt, at eleverne opnår en forståelse af mangfoldigheden inden for islam. Afhængigt af de synsvinkler, som anlægges i de enkelte undervisningsforløb, kan man fx fokusere på tekster, som belyser spændingsforholdet mellem islam og vestlig modernitet, islam i henholdsvis majoritets- og minoritetssituationer eller vestlige nyformuleringer af islam.

Hvad angår kernestoffets tredje verdensreligion, jødedommen, hinduismen eller buddhisme, er læreplanens formulering mindre bindende, således at der er større frihed til at vælge synsvinkel og omfang. Det vil dog være naturligt ved enhver religion at inddrage helt grundlæggende klassiske tekster samt nutidige tekster, men der er stor frihed til at lægge synsvinkler og vægtning efter eget valg, evt. i samspil med andre fag.

Hvad angår buddhismen, er det en mulighed at beskæftige sig med den i dens kinesiske eller japanske udformning og kontekst.

2.3 Supplerende stof

”Eleverne vil ikke kunne opfylde de faglige mål alene ved hjælp af kernestoffet. Det supplerende stof i faget religion skal, bl.a. i samspillet med andre fag, både perspektivere kernestoffet og udvide den faglige horisont, så eleverne kan leve op til de i 2.1 angivne mål. Der skal læses yderligere ét emne; dette kan være af etisk eller religionsfilosofisk art, et veldefineret religionsfagligt emne eller bestå af en religion efter eget valg.”

Forholdet mellem kernestof og supplerende stof er af en sådan karakter, at begge dele skal inddrages for at leve op til 2.1 Faglige mål. Med læreplanerne er vægten lagt på mål- og rammestyring frem for indholdsstyring og et bestemt pensum. Alligevel er der tale om et bestemt stof af obligatorisk art, kernestoffet.

Det er vigtigt at understrege, at der med supplerende stof ikke menes ”frivilligt stof”. Derimod gælder det, jfr. den fælles tekst i alle læreplaner til afsnit 2.3, at det supplerende stof, i samspillet med andre fag, uddyber kernestoffet, så eleverne kan leve op til målene (2.1), som er læreplanens vigtigste afsnit.

I religion på stx (C-niveau) skal der, udover arbejdet med kristendom, islam og yderligere en verdensreligion, behandles et emne eller endnu en religion. Der foreligger med andre ord et krav om

yderligere en ”pind” i et samlet religionsforløb. Til gengæld er frihedsgraden stor: Et ”veldefineret religionsfagligt emne” åbner for fx religionssociologi, religionspsykologi, nye religiøse bevægelser, civil religion etc. Etik og religionsfilosofi kan udfoldes som hidtil; dog bør opmærksomheden henledes på, at en række etiske emner med fordel kan placeres i timerammen almen studieforberedelse, hvor 10 % af uddannelsestiden skal placeres i studieretningsforløbet. På denne måde vil samspillet med andre fag kunne kvalificere arbejdet med etik i forbindelse med det emneområde, der konkret er under behandling.

”En religion efter eget valg” åbner for, at læreren og holdet får en betydelig indflydelse, idet der både kan være tale om en ”levende” og en ”uddød” religion, en skriftreligion eller en skriftløs religion. Et emne som Scientology eller new age vil også kunne komme på tale. Der vil også være plads til yderligere en verdensreligion, hvor dette måtte ønskes, jfr. definitionen på verdensreligioner i pkt. 2.2

3. Tilrettelæggelse

3.1 Didaktiske principper

”Tilgangen til fænomenet religion er i udgangspunktet dobbelt. På den ene side behandles de udvalgte religioner som unikke kulturelle og historiske dannelser, hver med deres særlige identitet og problematik. På den anden side behandles religion i et religionsfænomenologisk perspektiv som en tværkulturel størrelse med gennemgående temaer og problemstillinger.

Af fagets uddannelsestid anvendes ca. 30 pct. på kristendommen.

Elevernes faglige overblik styrkes ved en kort oversigt over verdensreligionerne, der sætter de enkelte religioner ind i en verdenshistorisk og geografisk sammenhæng.

Den vigtigste tilgang til fagets emner er arbejdet med tekster. Disse omfatter såvel klassiske og repræsentative tekster, der læses intensivt, som bredere fremstillinger, opslagsværker og informationer fra internettet. Desuden inddrages andet materiale, herunder billedstof.

Tilgangen til tekster og øvrigt materiale kombinerer beskrivende, fortolkende og kritiske synsvinkler, der lader såvel religionernes egne forestillingsverdener som sekulære synsvinkler komme til orde.”

Bestemmelsen om, at eleverne skal gives en kort oversigt over verdensreligionerne, har til hensigt at sikre, at de religioner, som klassen beskæftiger sig med, ses i sammenhæng og i deres globale perspektiv. Det er selvsagt ikke hensigten at bibringe eleverne encyklopædisk viden om religionshistorien.

Termen ”verdensreligion” er ikke entydig; i læreplanens sammenhæng må den som minimum anses for at dække de religioner, som er nævnt i 2.2 Kernestof. Men formuleringen bør ikke opfattes indskrænkende, og en oversigt over verdensreligionerne kan udmærket omfatte flere religioner og komplekser af religioner som fx kinesisk og japansk religion. Det er imidlertid vigtigt, at de ikke-gennemgåede verdensreligioner - som levende, nutidige størrelser - særligt tilgodeses i den fordrede oversigt.

Oversigten kan inddrages i undervisningen på flere måder: som en introduktion i starten af det samlede forløb, som en opsamling til sidst eller som en integreret del af undervisningen året igennem, således at man i forbindelse med gennemgangen af den enkelte religion berører de religioner, den er beslægtet med. Hvis oversigten betragtes som et selvstændigt forløb, kan der kun afsættes ganske få undervisningstimer til den.

Når der er tale om en oversigt, vil det være naturligt, at der fortrinsvis arbejdes med fremstillinger og opslagsværker. Fx kan der læses et lærebogsafsnit, som i sig selv giver et sådant overblik, eller der kan læses udvalgte artikler om de enkelte religioner fra et opslagsværk, suppleret med kort og grafer.

Den vigtigste tilgang til fagets emner er, som der er lang tradition for i religionsfaget, arbejdet med tekster. I tidligere fagbilag har der her været skelnet skarpt mellem på den ene side ”tekster”, forstået som kilder, og på den anden side ”baggrundsstof”, typisk hentet fra lærebogsfremstillinger. Denne skelnen er ikke opretholdt i den mål- og rammestyrede læreplan (der opereres som bekendt heller ikke med et bestemt pensum). I stedet arbejdes der med et kontinuum af teksttyper fra ”klassiske” over ”repræsentative” tekster til forskellige former for fremstillinger og andre informationskilder. Den typiske klassiske tekst er hentet fra en religions kanon, fx Bibelen, Koranen eller Upanishaderne. Som eksempel på typiske repræsentative tekster kan nævnes uddrag fra en troselære eller en intern introduktion til den pågældende religion, prædikener og debatindlæg, som repræsenterer væsentlige positioner i de pågældende traditioner.

I feltet mellem klassiske og repræsentative tekster ligger en række tekster, som ikke er direkte kanoniske, men som i den pågældende religion tilskrives en særlig høj status. Som eksempler kan nævnes Hadith inden for islam, eller de oldkirkelige bekendelser og de reformatoriske hovedskrifter inden for kristendommen.

Som nævnt betragtes det spænd af teksttyper, som strækker sig fra den kanoniske tekst til den rent informative opslagsartikel, som et kontinuum. Herved øges muligheden for at bevidstgøre eleverne om, at enhver tekst, selv den tilsyneladende mest neutrale fakta-artikel, afspejler en synsvinkel. Det er således muligt, skønt det ikke vil være det normale, også at læse fremstillinger og oversigtsværker intensivt med henblik på at afdække forfatterens synsvinkel og holdninger.

Det skal understreges, at fagets materiale ikke kun er tekster, men også billeder (herunder film) og genstande. Der er principielt tale om en uendelig række af muligheder for at beskæftige sig med den måde, hvorpå de enkelte religioner manifesterer sig materielt. De følgende eksempler er netop kun eksempler, som tjener det formål at tydeliggøre, hvor bredt feltet er:

Egentlig billedkunst, som den kendes fra kirkeudsmykninger. Jesus-fremstillinger i film. Indisk plakatkunst med motiver fra den hinduistiske mytologi. Buddha-billeder og -statuer i forskellige klassiske positioner. Indretningen og udsmykningen af religionernes helligsteder, herunder betydningen af, at der i fx synagoger og moskeer typisk ikke er figurativ billedudsmykning. Udformningen og funktionen af genstande som bedemøller og bedetæpper.

Det er vigtigt at give eleverne en forståelse af, at man ikke kan beskæftige sig kvalificeret med en religions billeder og genstande uden at tilegne sig en viden om den pågældende religions traditioner, mytologi og ikonografi. Dette sætter en klar begrænsning for, hvor langt man kan nå i analysen af især fremmede kulturers billedlige fremstillinger.

Som det fremgår af læreplanen, anvendes ikke mindre af fagets uddannelsestid end ca. 30 pct. på kristendommen, og der er intet til hinder for, at en større del af uddannelsestiden kan anvendes her. Angivelsen på læreplanniveau af de 30 % afspejler den særstilling, som kristendomsdelen udgør af den gymnasiale religionsundervisning.

Som følge af undervisningens målstyring er der ikke tale om bestemte sidetalskrav.

3.2 Arbejdsformer

”Undervisningen tilrettelægges som en vekslen mellem klasseundervisning og forskellige former for gruppearbejde. Imod slutningen af forløbet lægges vægten i højere grad på elevernes mere selv-

stændige arbejde med stoffet som fx arbejde med enkelt- og flerfaglige projekter. Udadrettede aktiviteter som ekskursion og feltarbejde indgår i undervisningen, hvor det falder naturligt.”

Den almindelige undervisning, som den finder sted i klassen og i gruppearbejde, kræver ikke kommentarer på dette sted. Hvad angår det fagspecifikke, henvises til fagets fagdidaktik: Peter Hobel (red.), *Religion i gymnasiet. En fagdidaktik*, København 2002, og til de paradigmatisk forløb, der kan findes på EMU'en: http://www.emu.dk/gym/fag/re/inspiration/paradigmatisk_eks/index.html

Der er principielt en uendelig række af muligheder for udadrettede aktiviteter. Man kan betragte disse som et kontinuum, der spænder fra de helt enkle aktiviteter som besøg i en lokal kirke eller moské, til udfoldet feltarbejde. Centralt for det udadrettede arbejde er, at det giver eleverne muligheder for at studere den levende og levede religion. Religionen får en plads i den kontekst, hvori den praktiseres. Til forskel fra den traditionelle ekskursion er feltarbejdet karakteriseret ved det mere indgående og metodisk bevidste forarbejde og den faglige efterbehandling. Begge dele er væsentlige forudsætninger for et vellykket feltarbejde. Kernen er dog selve mødet enten gennem deltagerobservationen eller interviews. Her skal eleverne lære at opleve sig selv som iagttagere og lyttere i en verden, som måske er dem meget fremmedartet, og som de skal forholde sig tilstræbt objektivt og registrerende til.

Gennem feltarbejdet får eleverne indblik i religiøse selvforståelser – religiøse forestillinger får et "ansigt", hvilket kan være med til at nedbryde fordomme. Feltarbejde bidrager herved til elevernes både faglige og personlige dannelse.

Der henvises i øvrigt til undervisningsministeriets hæfte om feltarbejde:

<http://pub.uvm.dk/2000/feltarbejde/>

3.3 It

”It skal inddrages i undervisningen. Internettet og andre elektroniske medier skal inddrages som kilde til religioner og religionsfaglige problemstillinger, herunder ikke mindst vedr. billedmateriale. Der skal indføres en kildekritisk tilgang til internettet. Eleverne skal trænes i at vurdere kildens relevans, intention, niveau og troværdighed, herunder om kilden belyser stoffet indefra eller udefra, dvs. fra en deltagersynsvinkel eller et eksternt synspunkt.”

I dag er religionerne stærkt repræsenteret på internettet i form af officielle og private hjemmesider for nationale og lokale afdelinger af kirker, sekter og kulturer, diverse tekstdatabaser, gudstjenester online osv. Der findes også religiøse fællesskaber, som kun eksisterer i cyberspace (online religion). Det er et naturligt element i faget at beskæftige sig med denne side af religionernes udtryk. Herudover kan it benyttes til at fremme elevernes aktive arbejde med faget, både individuelt og kollektivt. Ved al brug af it i undervisningen er det af afgørende betydning, at der sker en omhyggelig pædagogisk tilrettelæggelse, som udstikker retningslinjer og anviser hensigtsmæssige procedurer, således at tidsforbruget holdes under kontrol. Man må desuden tage i betragtning, at elevernes it-kompetencer i den enkelte klasse ofte er meget forskellige.

Ved informationssøgning på internettet er det vigtigt at definere opgaven meget præcist, og det er ofte hensigtsmæssigt at afgrænse feltet ved at forsyne eleverne med gode hjemmesideadresser. Kravet om, at eleverne skal trænes i at vurdere kildens relevans etc., er helt parallelt med kravene til arbejde med tekster i øvrigt, blot gør informationsmængden og mediets flygtighed behovet for kildevurdering endnu mere påtrængende.

De eksisterende internetressourcer i religion falder inden for følgende hovedkategorier:

- ⌚ *Religionshjemmesider (institutioner og privatpersoner).*
Religion på EMU'en: <http://www.emu.dk/gym/fag/re/index.html>
Fagenes Infoguide Religion: <http://infoguide.emu.dk/CategoryProcessor.pub?catid=61>
- ⌚ *Online tekster og leksika, herunder de store søgemaskiner/databaser, fx*
Myths & legends: <http://home.comcast.net/~chris.s/myth.html>
Bibelen on-line: <http://www.bibelselskabet.dk/danbib/web/bibelen.htm>
Koranen on-line: <http://www.forlagetvandkunsten.dk/97507/>
- ⌚ *Medieportaler til religion, fx tidsskrifter, aviser, radio- og tv-udsendelser og forlag med tilknyttede it-ressourcer:*
Kristeligt Dagblads religionsportal: <http://www.religion.dk/>
Bibliotekernes Netguide om religion:
http://www.bng.dk/?records_page=30&cclterm1=religioner&sort=Type&record_handler=narrow&p=narrow&cclfield1=&zbrowse=1264&start=1
BBC's guide til verdensreligionerne:
http://www.bbc.co.uk/worldservice/people/features/world_religions/
DR undervisning: <http://www.dr.dk/islam/index.asp>
DR "Tro": <http://www.dr.dk/Tro/index.htm>
- ⌚ *Debatfora, ofte tilknyttet en bestemt institution eller hjemmeside, fx*
Kristeligt Dagblads religiøse svar og debatforum:
<http://www.religion.dk/artikel/254080?highlight=Sp%F8rg>
- HotForum – alt om tro og kirke:
<http://www.hotforum.dk/hotforum/instance/6B1DBCDC.nsf/>
- ⌚ *Billeder og lyd, ofte tilknyttet en hjemmeside eller portal, fx*
Islamicity: <http://www.islamicity.com>
Kalkmalerier: <http://www.kalkmalerier.dk/index.php>
Billedsamlinger på nettet:
<http://www.kristendomsundervisning.dk/ombilled/WWWICOL.HTM>

It kan anvendes som redskab til vidensdeling og præsentation, eller interaktivt, hvor eleverne diskuterer, løser opgaver, eller arbejder it-baseret gennem et eller dele af et forløb. It kan endvidere medtænkes som et religionsfagligt emne. Her nævnes nogle eksempler, som selvfølgelig afhænger af i hvilken grad faget indgår i almen studieforbereelse og studieretninger:

- ⌚ Som en del af et forløb eller et flerfagligt projekt kan der etableres en elektronisk logbog. Eleverne kan eksempelvis på skift referere de enkelte timer eller lave resumeer af delgruppers arbejde og dernæst lægge referaterne på et conferencesystem eller på en fælles hjemmeside. PowerPoint eller andre præsentationsprogrammer kan anvendes til at introducere en eller flere religioner eller som del af felt-, gruppe- eller projektarbejde.
- ⌚ I forbindelse med feltarbejde eller flerfagligt projektarbejde kan der med inddragelse af it arbejdes med spørgeskemaer om folks tro.
- ⌚ Eleverne kan stille spørgsmål til religiøse eksperter, undersøge og deltage i diskussionsgrupper, teste viden i test og quizzes. Lærerrige og med en vis underholdningsværdi er to spil: Do-It-Yourself Deity og Battleground God fra <http://www.philosophersnet.com/> (The Philosopher's Magazine).

- ⌚ Som religionsfagligt emne kan det undersøges, hvordan tro kommunikeres, debatteres eller advokeres på internettet, eller man kan sammenligne fx muslimske hjemmesider på nettet med ressourcer om islam og hermed også træne den kildekritiske tilgang.
- ⌚ En anden måde, hvorpå it kan medtænkes som emne, er at arbejde med cyberreligion som eksempel på en religionspsykologisk og/eller religionssociologisk problemstilling.

Der findes mange faglige hjemmesider af høj kvalitet med gode faglige vejledninger og velvalgte links til fagets områder.

Der henvises endvidere til EMI's side med gode råd til kildekritik:

<http://www.emu.dk/soegning/kritisk/index.html>

Hvad angår internetressourcer, henvises der generelt til fagets plads på

<http://www.emu.dk/gym/fag/re/index.html>

3.4 Samspil med andre fag

”Religion er omfattet af de generelle krav om samspil mellem fagene, herunder oldtidskundskab, og indgår i almen studieforbereelse.”

Det er et fast krav i alle læreplaner, at der i timerammen ”almen studieforbereelse” (AT) skal foregå et samspil mellem fagene. I læreplanen for religion er dette, for hele gymnasireformen væsentlige punkt, kun konkretiseret med tilføjelsen ”herunder oldtidskundskab”.

Ifølge stx-bekendtgørelsens § 82 stk. 3 er fagene religion og oldtidskundskab placeret på samme klassetrin, normalt 2g, så fagene oldtidskundskab og religion kan samarbejde. Læreplanerne i oldtidskundskab og religion indeholder den samme passus, ”herunder (hhv.) religion / oldtidskundskab”.

Der er ikke anført formelle rammer for samarbejdets art og omfang: Det kan ske i et formelt AT-samarbejde, men det kan også ske mere uformelt mellem faglærerne, der orienterer sig om, hvad der sker i det andet fag, og evt. koordinerer emner som fx menneskesyn, gudsopfattelse, verdens- og historiesyn, religionskritik (se nedenfor). Kun enkeltfagsundervisning og studenterkurset er undtaget fra kravet om samarbejde, jfr. § 82 stk. 3.

Her skal anføres 3 eksempler på samarbejder, der omfatter religion og oldtidskundskab:

1. Accept og frigørelse

Ifølge religioner i arkaisk tid og i oldtidens Israel, Grækenland og Rom er verden en overmægtig orden, som menneskene dog kan trives i, hvis de får indsigt i og midler til at agere på rette måde: Love og visdom regulerer menneskenes omgang med hinanden, kultiske forskrifter regulerer menneskenes omgang med transcendent magter. I de store verdensreligioner, derimod: kristendom, islam, buddhisme, er verden i udgangspunktet en mangelfuld tilstand, som menneskene bør frigøre sig fra ved at holde sig til en transcendent magt. Begge positioner er mulige i dag. Frigørelsens position kan sekulariseres til politisk-social revolution eller til individuelle frigørelsesprojekter. Acceptens position kan sekulariseres til pragmatisme og til økologisk ideologi. Forløbet kan inddrage naturfolks religion, græsk religion (Homer, Hesiod, tragikerne), græsk filosofi (Platon, Aristoteles) Gammel Testamente, indisk religion (fx buddhisme), islam, kristendom (Paulus, Augustin), marxisme, Nietzsche.

2. Skam og skyld

Hvordan lykkes det i forskellige kulturer at få mennesket til at opføre sig i overensstemmelse med de offentligt anerkendte idealer, dvs. opføre sig ordentligt? Man har forsøgt at udskille to forskellige strategier, der begge har til formål at udløse en form for ubehag, når reglerne brydes: følelsen af ærestab / produktion af skamfølelse, når andre ser, at man ikke lever op til de vedtagne normer, og den selvpålagte skyldfølelse, der indtræder, når man ikke opfører sig, som man godt ved, man burde. På samme måde har man forsøgt at skelne mellem to forskellige kulturer: kulturer, hvor henholdsvis skammen og skylden er fremherskende som styringsinstrumenter. Brydningerne mellem sådanne kulturer kan iagttages såvel historisk som aktuelt. Aktuelt i mange indvandreres møde med den vesteuropæiske kultur, og historisk ikke mindst i den antikke græske kultur, hvor den litterært og filosofisk kommer til udtryk i Platons opgør med Homer og den traditionelle moral bl.a. i dialogerne *Kriton* og *Staten*. Interessante indfaldsvinkler kunne være: fra Homer til Platon = fra Kabul til Ishøj. Hvordan skelner vi begrebsmæssigt mellem skyld og skam, og hvad betyder problemstillingen for synet på mennesket? Hvordan adskiller følelsen af skam sig fra følelsen af skyld? Deltagende fag: Foruden religion og oldtidskundskab fx samfundsfag, dansk, filosofi og psykologi.

3. Skyld og skæbne

Religionerne ser ofte alle goder – materielle og normative – som gaver fra en transcendent magt (guder, ånder, dyrenes herre). Dette forhold manifesterer sig strukturelt i forholdet mellem helligsted (bjerg, lund, tempel...) og en omgivende, profan verden, hhv. en lykkebringer (profet, frelser...) og dennes tilhængerskare.. Men også ulykkerne kan tage denne skikkelse; her er det ofte en menneskelig aktør, der betragtes som ansvarlig for kollektive ulykker (syndebuk). Strukturen er bearbejdet i såvel græsk som bibelsk fortælling / tænkning. – I forløbet kan gennemgås tempelarkitektur, uddrag af Homer, Sofokles' Kong Ødipus, tekster fra Det Gamle Testamente (fx fortællinger om Akan, Josef, David); man kan beskæftige sig med hellighed og urenhed, tabuer og påbud, samt med forskellige forsøg på opgør med denne struktur i fx Jobs bog og Platons dialog Euthyfron.

Yderligere eksempler kan findes i vejledningen til Almen Studieforbereelse og i vejledningen til oldtidskundskab.

Se desuden det fuldt udfoldede forløb nr. 12 om gudsbegrebet i de paradigmatisk eksempler: http://www.emu.dk/gym/fag/re/inspiration/paradigmatisk_eks/index.html.

Også i forhold til andre fag egner religion sig i eksemplarisk grad til flerfagligt samarbejde: Det gælder med hensyn til dansk og historie, sprogfagene, de kreative fag, samfundsfag og de naturvidenskabelige fag, alt efter det stofområde, der er til behandling. Der er atter grund til at betone, at det er sagen, der afgør, hvilke fag der er på banen, ”sag, ikke fag”, som det ofte er blevet udtrykt. Samspilskravet gælder således hele fagrækken, herunder oldtidskundskab.

Se forslag til samspil på http://www.emu.dk/gym/fag/re/inspiration/paradigmatisk_eks/index.html.

Det skal understreges, at religion som *fællesfag* altid indgår i en studieretning. Ved tilrettelæggelsen af undervisningen er det naturligt at udnytte de muligheder for samspil mellem fagene, som følger heraf, herunder ”toning” i forhold til den relevante studieretning.

Iflg. stx-bekendtgørelsen § 82 stk. 3 er religion ”normalt” placeret i 2.g, men placeringen i 2. eller 3.g er op til den enkelte skoles afgørelse.

4. Evaluering

4.1 Løbende evaluering

”Gennem individuel vejledning og evaluering skal eleven undervejs i forløbet opnå en klar opfattelse af niveauet for og udviklingen i det faglige standpunkt, herunder svage og stærke sider. Mindst én gang i hvert semester skal der ske en evaluering af elevens standpunkt, arbejdsindsats og aktive deltagelse i undervisningen.”

Det skal bemærkes, at læreplanens afsnit om evaluering alene handler om evaluering af elevens arbejde og standpunkt, mens den løbende og obligatoriske evaluering af undervisningen behandles i den generelle gymnasiebekendtgørelse.

Ved planlægning af vejledning og evaluering af eleverne er det nødvendigt at finde en passende balance i flere henseender. For det første gælder det tidsforbruget: Mange af de rutiner, som kan tages i anvendelse i forbindelse med evaluering, er ganske tidkrævende; det gælder fx tests og evalueringssamtaler. Med den begrænsede uddannelsestid faget har til rådighed, må tidsforbruget overvejes ganske nøje. I den forbindelse må det medtænkes, at en lang række evalueringselementer er integreret i den almindelige undervisningsaktivitet og det almindelige samvær med eleverne, fx i den spontane respons på elevindlæg i undervisningen og i samtaler med eleverne under gruppearbejde.

For det andet må der findes en balance mellem planlægning og fleksibilitet. Det er på den ene side vigtigt, at eleverne er bekendt med en plan for, hvordan der evalueres, men på den anden side gælder det her som ved al planlægning, at der må udvises fleksibilitet under hensyntagen til de mange andre sider af arbejdet, som skal tilgodeses.

For det tredje skal der findes en balance, således at evalueringen får et individualiseret præg, samtidig med at den professionelt fokuserer på kompetencer og ikke på personlighed.

Den løbende evaluering er primært *formativ* i sit sigte. Dens formål i forhold til den enkelte elev er, at denne får et klart billede af sit faglige standpunkts udvikling og niveau, både når det gælder faglige mål, fagligt indhold og almen studiekompetence (arbejdsmetoder, arbejdsformer). På denne baggrund vejledes eleven i, hvordan der kan foregå yderligere faglig progression.

Evalueringen af elevernes standpunkter hænger desuden naturligt sammen med den proces, hvor læreren med klassen drøfter, hvordan undervisningen kan justeres med hensyn til progression, niveau og brug af arbejdsformer og undervisningsmaterialer.

Ved skoleårets start præsenterer læreren fagets mål (hvad eleverne skal kunne), fagets indhold (hvad eleverne skal vide) og arbejdsformer (hvor eleverne skal arbejde). Læreren diskuterer med eleverne, hvilken progression der skal være gennem året på disse punkter, og hvordan klassen og den enkelte elev skal nå målene. Læreren kan også diskutere med klassen, hvilke forudsætninger eleverne har med sig fra folkeskolen, og hvilke kompetencer faget giver med til videregående uddannelser.

På baggrund af denne diskussion præsenterer læreren eleverne for en plan for progression i undervisningsmål og en plan for, hvordan evalueringen skal foregå i løbet af året.

Den løbende evaluering kan i forhold til den enkelte elev fx fokusere på

- taksonomisk progression i forhold til faglige mål og fagligt indhold
- taksonomisk progression i forhold til at kunne anvende mere selvstændige arbejdsformer og i den forbindelse inddrage it
- aktivitetsniveau

Den løbende evaluering kan foregå på flere måder:

- Eleverne kan, gerne virtuelt, føre en logbog, hvor de reflekterer over ovennævnte punkter. Konkret kan det ske ved, at læreren i slutningen af en time beder eleverne om at skrive om et eller flere af punkterne. Elevernes refleksioner kan senere bruges som udgangspunkt for individuelle elevsamtaler
- Dette kan udvides til en egentlig selvevaluering. Med udgangspunkt i kriterier, der er formuleret af læreren efter diskussion i klassen, udarbejder den enkelte elev en skriftlig evaluering. Denne kan med fordel gemmes virtuelt. Eleven bedømmer sig selv og leverer dermed stof til evalueringssamtalen. Samtalen kan gøre det klart for læreren, hvordan eleven vurderer sig selv, og for eleven, hvilke krav læreren stiller. På den baggrund evaluerer læreren i samtalen elevens udvikling og niveau og kommer med forslag til, hvordan eleven skal handle i det fortsatte arbejde.
- Eleverne kan enkeltvis eller i grupper fremlægge tekster, større eller mindre projektarbejder eller resultater af feltarbejde, gerne med anvendelse af it-baserede præsentationsprogrammer. Forud for en sådan fremlæggelse kan klassen have diskuteret kvalitetskriterier for fremlæggelser, og bagefter kan klassen og/eller læreren give respons. Både fremlæggelsen og responsen kan med fordel gemmes virtuelt.

Der skal naturligvis også ske en *summativ* evaluering, dvs. en endelig formulering af elevens standpunkt, som munder ud i en årskaraktér. Til det formål kan det være hensigtsmæssigt at gennemføre enkle skriftlige test af eleverne, fx ved afslutningen af hvert undervisningsforløb. Denne evalueringstype egner sig bedst til at kontrollere tilegnelsen af grundlæggende faktisk viden, mens faglige kompetencer på de højere taksonomiske niveauer kun vanskeligt lader sig teste på denne måde. Men henblik på karaktergivning vil det normalt være nødvendigt for læreren løbende at gøre notater.

4.2 Prøveformer

”Skolen vælger mellem nedenstående to prøveformer:

Prøveform a): Mundtlig prøve på grundlag af et ukendt tekstmateriale samt evt. andet materiale af et omfang på maks. 2,5 normalsider, valgt af eksaminator. Prøvematerialet sendes til censor senest 5 hverdage før prøven og godkendes af denne forud for prøvens afholdelse.

Eksaminationstiden er ca. 24 minutter pr. eksaminand. Der gives ca. 24 minutters forberedelsestid. Eksaminationen former sig som en samtale mellem eksaminand og eksaminator.

Prøveform b): Mundtlig prøve på grundlag af et ukendt tekstmateriale samt evt. andet materiale af et omfang på maks. 4 normalsider, valgt af eksaminator. Prøvematerialet sendes til censor senest 5 hverdage før prøven og godkendes af denne forud for prøvens afholdelse.

Eksaminationstiden er ca. 24 minutter pr. eksaminand. Der gives ca. 48 minutters forberedelsestid. Eksaminationen former sig som en samtale mellem eksaminand og eksaminator.”

En række generelle forhold vedrørende eksamen kan findes beskrevet i Eksamensbekendtgørelsen, se <http://147.29.40.90/GETDOCM/ACCN/B20070075405-REGL>

De to former a) og b) kan synes meget ens, men det skal bemærkes, at det gør en stor forskel, at der ved b) er tale om en tekst på op til 4 normalsider. I forhold til prøveform a) vil det med så lang en tekst være muligt at eksaminere i en sammenhængende tekst med en mere udfoldet argumentation. Der er mulighed for, at ”eksamensteksten” rent faktisk er sammensat af 2, evt. 3 tekster, der typisk vil kontrastere eller perspektivere hinanden. Mere end 3 tekster må klart frarådes, da eksamenstek-

sten ikke må få karakter af en tekstmosaik.

Et billede anses for omfangsmæssigt at svare til ½ normalsides tekst.

Eksamensteksten skal være af en sådan karakter, at den kan gøres til genstand for egentlig analyse og fortolkning med anvendelse af religionsfaglige metoder. Der vil normalt være tale om en tekst, som befinder sig i det tidligere anførte kontinuum fra klassisk til repræsentativ tekst.

”Eksamensspørgsmålet” udgøres således af tekstmaterialet (og det eventuelle andet materiale); det er altså ikke nødvendigt, at der stilles et egentligt spørgsmål.

Eksamensteksten må ikke være indgået i undervisningen, men skal have en sådan karakter, at eksaminanden gennem undervisningen har tilegnet sig de nødvendige kompetencer for at kunne analysere den. Det samme gælder andet materiale, som anvendes som eksaminationsgrundlag.

Tidsangivelserne skal forstås som bruttotid: Der er tale om i alt 24 henholdsvis 48 minutter til udlevering af spørgsmål, evt. orientering om spørgsmålet, eksamination, votering og aflevering af karakteren.

Eksamensteksterne fremsendes til censor senest 5 hverdage før prøvens afholdelse.

FAQ

Nedenstående følger svar på en række ofte fremførte spørgsmål i forbindelse med eksamen:

1. ”Er der mulighed for at et spørgsmål kan gå igen 2 gange?”

Afgørende er at undervisningsbeskrivelsens emner er dækket ind af spørgsmålene. Er dette tilfældet er der ikke noget i vejen for at spørgsmål kan bruges 2 gange. Det er selvfølgelig mest nærliggende i forbindelse med meget store eksamenshold. Alle spørgsmål lægges frem fra prøvens begyndelse – et spørgsmål må altså ikke lægges tilbage i bunken på et vilkårligt tidspunkt.

2. Antal spørgsmål til sidste eksaminand? 4 (fire) spørgsmål, jfr. Eksamensbekendtgørelsens § 11 stk. 4.

3. Paralleltjekter til eksamen?

Hovedreglen er at der er tale om *ukendt* tekst, jfr. læreplanen pkt. 4.2, som eleven gennem undervisningen har opbygget en række kompetencer til at kunne behandle. Det beror på et skøn hvornår en evt. paralleltekst er ”ukendt” – en nærmest synonym synoptisk evangelietekst kan ikke siges at opfylde dette krav.

4. Længde på eksamensteksten?

2,5 henholdsvis 4,0 normalsider (prøveform a og b), hvor 1 ns. = 1.300 bogstaver (mellemrum og tegn tælles ikke med).

De 2,5 normalsider er max. og må ikke overskrides.

5. Hvad må eleverne have med?

Alt materiale, både i forberedelses- og eksamenslokalet, jfr. Eksamensbekendtgørelsens § 14 stk. 1. Pc'er kan også medbringes, men eksaminanden må ikke kunne komme på internettet eller på anden måde i forbindelse med omverdenen.

6. Hvordan er det med eksamensspørgsmål i forhold til *supplerende stof*?

Det er de faglige mål, der er læreplanens vigtigste afsnit (2.1). Her er anført, hvad eleven skal kunne leve op til. Kernestof og supplerende stof skal tilsammen dække de faglige mål. Eksamensspørgsmålene skal dække undervisningsbeskrivelsens områder, nogenlunde proportionalt med den undervisningstid, der er medgået til det enkelte emneområde. Det giver derfor ingen mening at skelne mellem kernestof og supplerende stof, når det drejer sig om, hvordan og i hvilket omfang der skal stilles eksamensspørgsmål.

7. Må der stilles supplerende spørgsmål til eksamensteksten/teksterne? Det kan ikke anbefales med supplerende spørgsmål, da man risikerer at "tage brødet ud af munden" på eksaminanden, men der er ikke noget til hinder for supplerende spørgsmål.

4.3 Bedømmelseskriterier

"Ved bedømmelsen lægges der vægt på, i hvilket omfang eksaminandens præstation lever op til de faglige mål i 2.1.

Der gives én karakter ud fra en helhedsvurdering."

Gennemgangen af fagets forskellige områder kan selvsagt tilrettelægges på mange måder, og det skal derfor understreges, at det ved vurderingen af, om de faglige mål er opfyldt, er afgørende at sammenholde eksamenspræstationen med det faktisk gennemgåede stof.

4.4 Karakterskalaen

Karakter	Beskrivelse	Religion C stx
12 Den fremragende præstation	Karakteren 12 gives for den fremragende præstation, der demonstrerer udtømmende opfyldelse af fagets mål, med ingen eller få uvæsentlige mangler	Der redegøres religionsfagligt særdeles kvalificeret for det relevante materiale, under meget sikker inddragelse af fagets elementære terminologi. Materialet analyseres og perspektiveres udtømmende, med kun få uvæsentlige mangler. Religiøse synspunkter og problemstillinger fortolkes og vurderes sagligt og nuanceret. Fremstillingen er set under ét meget velstruktureret.
7 Den gode præstation	Karakteren 7 gives for den gode præstation, der demonstrerer opfyldelse af fagets mål, med en del mangler	Der redegøres religionsfagligt sammenhængende for det relevante materiale, under rimelig inddragelse af fagets elementære terminologi, dog med en del mangler. Der gives en god analyse og perspektivering af materialet, hvor dog ikke alle aspekter inddrages. Religiøse synspunkter og problemstillinger fortolkes og vurderes i hovedsagen sagligt. Fremstillingen er set under ét overvejende sikker.
02 Den tilstrækkelige præstation	Karakteren 02 gives for den tilstrækkelige præstation, der demonstrerer den minimalt acceptable grad af opfyldelse af fagets mål	Der redegøres religionsfagligt noget usammenhængende for det relevante materiale, med manglende præcision i forhold til fagets elementære terminologi. Der gives en mangelfuld analyse og perspektivering af materialet, hvor dog enkelte væsentlige aspekter inddrages. Religiøse synspunkter og problemstillinger fortolkes i mindre grad. Fremstillingen er set under ét overvejende usikker og ustruktureret.

5. Paradigmatiske eksempler på undervisningsforløb

Disse eksempler er fortsat tilgængelige på

http://www.emu.dk/gym/fag/re/inspiration/paradigmatiske_eks/index.html , men fjernet fra nærværende vejledning som led i bestræbelserne på at minimere selve vejledningen.

Opmærksomheden henledes på at de paradigmatiske eksempler er tænkt som *inspiration og forslag* – ikke som noget der er bindende for den enkelte lærer eller det enkelte hold.